

№ 1 (354)
Студзень 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Маладая змена: краязнавец-турыст Сонгаль – *стар. 2*

Невядомыя імёны: пісьменнік Рэут і гімназіст Керсноўскі – *стар. 3 і 4*

Калядная гісторыя: наваражыла Надзейка лёс – *стар. 6*

Табелен «Прыехала Каляда»
Наталлі Сухавертавай

Давайце возьмемся за рукі

Давайце возьмемся
за рукі –
Вам прапаную гэта я.
Пачуем нашых
сэрцаў гукі,
Ўсе разам мы –
адна сям'я,

Што кожны дзень
пражыты – цуда,
Бывае цяжка зразумець.
Не трэба рухацца
нікуды –
Наўкола варта
паглядзець,

Са спачуваннем
адгукнуцца
На боль людскі і на бяду,
Не забаяцца – азірнуцца
На ўсіх памылак чараду.

Давайце шчыра
ўсміхнемся.
З палёгкай весела
ўздыхнем,
Таму што плачам
і смяемся,
Таму што проста мы –
ЖЫВЕМ!!!

Ірына КАСЯНКОВА

З **НОВЫМ 2011** годам, –
землякі!
З **Хрыстовым Нараджэннем**
віншуем сяброў
нашай газеты!

Наступны нумар газеты выйдзе 13 студзеня.

На тым тыдні...

✓ **15 снежня** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшла ўрачыстая цырымонія перадачы факсімільнага выдання **Слуцкага Евангелля** ў дар НББ і бібліятэкам краіны. Мерапрыемства праводзілася ў рамках праекта «Вяртанне святынь», якім апыкаюцца Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларуская праваслаўная царква і НББ. Пад час імпрэзы дэманстравалася фільм аб Рэспубліканскай духоўна-асветніцкай праграме «Сям'я – Яднанне – Айчына».

✓ **Прадстаўленне новага гурта «Нельга забыць»** прайшло **17 снежня** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча. Тады ж была прэзентаваная і аднайменная праграма калектыву на творы У. Караткевіча, праца над якой вялася з восені 2009 года.

✓ **20 снежня** ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Бе-

ларусь адкрытая **выстаўка «Творца, непадуладны часу»**, прымеркаваная да 120-годдзя з дня нараджэння Аскара Марыкса, беларускага мастака тэатра, майстра дэкаратыўнага мастацтва. Акрамя працы над спектаклямі, А. Марыкс выкладаў у Беларускім тэатральна-мастацкім інстытуце. Больш за 80 працаў захоўваецца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь.

✓ **Прэзентацыя календара «Малюніца Бацькаўшчына»** прайшла **21 снежня** ў Літаратурным музеі Янкі Купалы. Выданне з'явілася ў выніку сумеснай працы музея з ААТ «Мінскводбуд». «Жаданне ініцыятараў, акцыянераў вытворча-будаўнічай галіны, наблізіць культурны скарб да сваёй аўдыторыі, – адзначае аўтар праекта журналіст, экалаг і фотамайстар Валер Дранчук, – бліскучы прыклад патрыятызму, сённяшняе дзеянне для Беларусі заўтрашняй. Гэта не вяртанне ў Беларусь Купалы, а крок ёй насустрач». Пад час імпрэзы вы-

ступілі пісьменнік **Анатоль Бутэвіч**, паэт і бард **Алесь Камоцкі**, а таксама аўтары-стваральнікі календара.

✓ **З 23 снежня** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча пачалася **дабрачынная акцыя «Калядная зорка Максіма Багдановіча»**. Супрацоўнікі музея для дзяцей, якія

знаходзяцца на дзяржаўным забеспячэнні, для шматдзетных, прыёмных і апякунскіх сем'яў, для сем'яў, дзе выхоўваюць дзяцей-інвалідаў, праводзяць бясплатныя экскурсіі па экспазіцыі музея, па экспазіцыі філіяла «Фальварак Ракуцёўшчына», ладзяць батлеечныя паказы «Нараджэнне Хрыстова», «Цар Ірад».

Фота Наталлі КУПРЭВІЧ

У Мінску 25 снежня прайшоў чарговы парад Дзедаў Марозаў і Снягурак

Краязнаўчая змена

Шляхам герояў мінулага

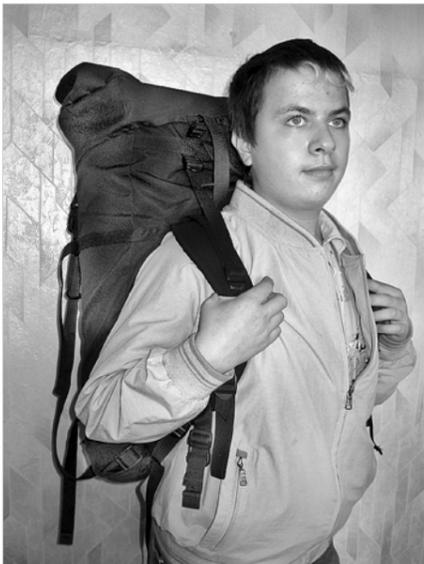
Гэта Веня, Венямін Сонгаль, васьмікласнік сярэдняй школы № 1 Бабруйска. Герой нашай публікацыі нядрэнна вучыцца, асабліва яму падабаюцца матэматыка, фізіка і, вядома ж, гісторыя. Чаму «вядома»? Рэч у тым, што ён ужо не першы год займаецца ў гуртку турыстаў-краязнаўцаў дзіцячага турысцкага цэнтра «Бабраня» пад кіраўніцтвам Таццяны Мікалаеўны Федчанка. Апошнім часам на занятках гурткоўцы распрацоўваюць тэму Айчынай вайны 1812 года, асабліва – падзеяў, што звязаныя з Бабруйскім і Бабруйскай крэпасцю. Як вядома, яна ў часы той вайны з месяц знаходзілася ў тыле французскай арміі, але ж заставалася рускай.

Веня браў удзел і ў далніх паходах па шляхах баёў рускага корпуса пад каман-

даваннем генерала Вітгенштэйна, які імкнуўся з поўначы перарэзаць камунікацыі арміі Напалеона з Еўропай.

Таццяна Мікалаеўна адзначае, што Веня, нягледзячы на малады ўзрост, вельмі акуратны і ўпарты чалавек і заўсёды імкнецца давесці справу, за якую ўзяўся, да канца. Цяжкасці паходнага жыцця яго не палохаюць, хлопца паводзіць сябе вельмі адказна, а таксама імкнецца дапамагчы іншым дзецям.

Веня сябруе з гітарай, аматар бардаўскай песні. На прывалах, калі ўсе паходныя клопаты ў мінулым, ён завалодвае ўвагай юных турыстаў. Як сам лічыць, найлепей у яго атрымоўваецца спяваць песні бабруйскага барда Аляксандра Русакова.

Венямін Сонгаль

А яшчэ наш герой чытае гістарычную літаратуру па тэме свайго даследавання. Бо па выніках паходаў ён піша навукова-даследчую працу, з якой будзе выступаць на алімпіядах і канферэнцыях школьнікаў.

Пажадаем яму ўдачы.

Юрый КЛЕВАНЕЦ

Валенцій каля дома Ваньковічаў

Сёлета грамадскасць і дзеячы мастацтва адзначылі 210-я ўгодкі з дня нараджэння выдатнага мастака-раманта Валенція Ваньковіча. Фіналам святкавання юбілею стала адкрыццё 23 снежня помніка жывапісцу. Скульптурная кампазіцыя «Раніца мастака» стала часткаю музейнай экспазіцыі «Дом Ваньковічаў. Культура і мастацтва першай паловы XIX стагоддзя» (філіял Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь). Яе аўтары скульптар Уладзімір Слабодчыкаў (раней ён стварыў мемарыяльную дошку, усталяваную на вул. Ваньковіча ў Мінску, і скульптурны партрэт мастака ў бронзе) і архітэктар Юрый Казакоў. Кампазіцыя стала часткаю заплаваных працаў па рэканструкцыі сядзібы, аднаго з нямногіх ацалелых у Мінску помнікаў архітэктуры канца XVIII ст.

– Імя Валенція Ваньковіча – адно з самых вядомых у беларускім мастацтве першай паловы XIX ст., – адзначыў генеральны дырэктар НММ Уладзімір Пракаповіч. – Ягоная творчасць атрымала прызнан-

Выступае архітэктар кампазіцыі

не не толькі на радзіме, але і далёка за яе межамі. Таму для музея рэалізацыя гэтага скульптурнага праекта мае важнае значэнне не толькі як вялікай складовай часткі па фармаванні экспазіцыі дома-музея Ваньковічаў, але і як магчымасць аддаць належнае таленту жывапісца.

– Лёс В. Ваньковіча не пакідае абыякавым: жыццёвы шлях быў нядоўгі, але пасля яго засталася багатая творчая спадчына, вядомая ў свеце, – сказаў У. Слабодчыкаў. – Мой шлях да ажыццяўлення ідэі стварэння скульптурнай кампазіцыі ў гонар мастака быў доўгім: эскіз чакаў свайго часу сямнаццаць гадоў. Таму рады, што ён нарэшце быў зрэалізаваны.

У рэалізацыі праекта музею дапамаглі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і «Брытыш-Амерыкан Табака Трэйдінг Компані», генеральны партнёр музея. Цягам пяці гадоў кампанія падтрымлівае многія пачынанні мастацкага музея.

Наш кар.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Скульптар (у цэнтры) перад свайой працай

Зварот Полацкага зямляцтва і Беларускага фонду культуры

У XII стагоддзі (каля 1159 года) на берэзе Палаты ў Полацку была пабудаваная знакамітая Спаская царква Ефрасінеўскага манастыра – унікальны помнік Полацкай школы дойлідства. Сцены і слупы знутры былі распісаныя непаўторнымі фрэскамі, якія захаваліся да нашых дзён. Мастацтва полацкіх фрэсак нагадвае жывапіс Ноўгарада і Кіева і звязанае з візантыйскай традыцыяй. Але гэта і высокае самабытнае мастацтва Полацкай зямлі.

Зараз фрэскі знаходзяцца на рэстаўрацыі.

Мы звяртаемся да тых, хто жадае ўнесці свой уклад у рэстаўрацыю і захаванне гэтага непаўторнага цуду старажытнарускага насценнага роспісу, пераводзіць свае дабрачынныя ахвяраванні на рахунак Грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры»:

Р/с 3015741330015 в.отд. № 539 г. Мінска ОАО «Белинвестбанк», код 739 (на рэстаўрацыю фрэсок).

Ад Полацкага зямляцтва

Старшыня пісьменнік і журналіст **Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ**
Ад Беларускага фонду культуры
Старшыня **Уладзімір ГІЛЕП**

Ахвяраванні працягваюць паступаць. На наш зварот таксама адгукнуліся:

Гальпяровіч Навум Якаўлевіч, г. Мінск
Жалабковіч А., г. Лагойск
Мацукевіч Ганна Паўлаўна, в. Васількі

Дзякуем усім дабрадзеям і чакаем новых паступленняў!

Фрэска XII ст. з Спаскай царквы ў Полацку.
Верагодны партрэт Ефрасіні

У 2011-м спаўняецца

435 гадоў таму нарадзіўся **Марахоўскі Ілля** (свецкае імя Ірахім Стафанавіч; каля 1576–1631), беларускі пісьменнік-палеміст, палітычны, царкоўны дзеяч.

410 гадоў таму нарадзіўся **Кміціц Мікалай** (1601–1632), паэт, педагог.

360 гадоў таму нарадзіўся **Капіевіч** (Капіевскі) **Ілля Фёдаравіч** (1651? – 1714), беларускі і рускі пісьменнік, асветнік, перакладчык, кнігавыдавец.

340 гадоў таму (1671) быў заснаваны **Віцебскі школьны тэатр**. Існаваў да 1766 г.

335 гадоў таму нарадзіўся **Несялоўскі Казімір Ігнацы** (1676? – 1752?), пісьменнік, дзяржаўны і грамадскі дзеяч.

315 гадоў таму (1696) быў заснаваны **Нясвіжскі школьны тэатр**. Існаваў да 1758 г.

260 гадоў таму (1751) створаны **Слуцкі тэатр Радзівіла**. Існаваў да 1761 г.

260 гадоў таму (1751) створаная **Нясвіжская музычная школа** пры Нясвіжскай капэле Радзівілаў. Існавала па 1809 (?) г.

255 гадоў таму (1756) створаная **Слуцкая балетная школа** пры Слуцкім тэатры Радзівілаў. Існавала да 1761 г.

255 гадоў таму нарадзіўся **Яленскі Іосіф Міхайлавіч** (1756–1813), беларускі публіцыст эпохі Асветніцтва.

240 гадоў таму (1771) быў заснаваны **Слоні́мскі тэатр Агінскага**. Існаваў да 1791 г.

225 гадоў таму нарадзіўся **Равінскі Вікенцій Паўлавіч** (1786–1855), паэт і драматург, найбольш верагодны аўтар беларускай паэмы «Энеіда навыварат».

200 гадоў таму нарадзіўся **Рыпінскі** (Рыпінскі-Радван) **Аляксандр Феліксавіч** (каля 1811 – 1900?), беларускі і польскі паэт, фалькларыст, графік, кнігавыдавец.

Пра гэтага польскага і беларускага пісьменніка напісана мала. Яго не вывучаюць у школьнай праграме. Пра яго не напісана манаграфія. Яго творчасць мала даследаваная. Фотадымка класіка, таксама як і партрэта, няма... Няма таксама дакладных звестак пра дзень нараджэння і дзень смерці. Літаратуразнаўцы не даследуюць яго творчасць. Мабыць, такая сітуацыя склалася таму, што ён класік са шляхецкімі каранямі.

Вікенцій Уладзіслававіч Рэут-Газдава, шляхціц маёнтка Мосар Полацкага павета, нарадзіўся ў 1812 годзе (?). Знаўца беларускага фальклору. Рэдка які том «Незабудкі» ці «Рочніка літэрацкага» выходзіў без твораў Рэута...

У 1827–1834 гг. – прадвадзіцель дваранства (маршалак). Пазней друкаваўся ў альманаху «Рубон». Творы перасыпаныя вытрымкамі з беларускага фальклору. Адна часова Рэут выступіў у «Тыгодніку пэтэрбургскім» (№ 88 за 1844 г.) з вялікім

Невядомы Рэут...

артыкулам, у якім даводзілася неабходнасць развіваць у Беларусі прамысловасць... Як павятовы маршалак Рэут садзейнічаў пашырэнню на Полаччыне выданняў сваіх пецяярбургскіх сяброў (у спісе падпісчыкаў 1-га тома «Рочніка» ён значыцца ў якасці калектара). Думаецца, што Рэут сам быў частым госцем у Пецяярбургу. Можна з упэўненасцю сказаць, што Рэут добра ведаў усе акалічнасці жыцця беларускага сталічнага гуртка.

Яго адрасат – Ігнат Легаціч – выкладчык мінскай гімназіі, паэт і бібліяграф. Гасцінны Мосар і яго гаспадар з удзячнасцю ўспамінаў у сваіх вершах Т. Заблоцкі. Цікава таксама, што ў 1862 г. полацкі шляхціц В. Рэут быў западозраны ўладамі ў распаўсюдзе рэвалюцыйных адозваў і вер-

шаў М.Л. Міхайлава. У студзені 1863 г. Рэут зрабіў запіс у вядомым альбоме беларускага пісьменніка Арцёма Вярыгі. У гэты ж час колішні супрацоўнік «Незабудкі» шукаў сувязі з камісарам Каліноўскага Міхаілам Аскеркам...

Напярэдадні паўстання ён, відавочна, збяднеў і выглядаў хутчэй нейкім прыжывалам у асяроддзі больш самавітых і ўдачлівых сяброў. Паводле ўласных паказанняў Рэута, яму тады (у 1864 г.) магло быць 52 гады, і гэта дазваляе ўрэшце лічыць, што ён нарадзіўся сапраўды ў 1812 г. Цэлы год перад паўстаннем Рэут жыў у Вусвіцы ў Сасноўскіх, лячыўся хатнімі сродкамі ад залатушняй хваробы. Вікенцій наведваў таксама Камёнкаў у Асінаўцы, дзе пазнаёміўся з паненкай Евай. У сярэдзіне краса-

віка 1863 г. выехаў з Вусвіцы нібыта ў Полацк, дзе, паводле паказанняў, быў хворы, не мог, нібыта, нават надзець ботаў. Наконт здымка, знойдзенага ў Евы, сказаў, што зняўся ў паляўнічым касцюме ў заезджага фатографа, «якого фамилии иностранной не упомяну». Абвінавачванняў не прызнаў. Усё ж пад час следства адкрыўся факт, што ў жніўні 1862 г. ён іграў на аргане ў Рукшэніцкім касцёле, а прысутны пад яго акампанементам спявалі патрыятычны гімн. (У справу не трапіла данясенне полацкага архіепіскапа Васілія ў Пецяярбург 1861 г.: «У помещика Викентия Реута по имению постоянного местожительства волжирующего не только по разным уездам, но и по губерниям, есть революционные воззвания и стихи профессора Михай-

лова»). Дакумент апублікаваны яшчэ ў 1964 г. Пры завяршэнні справы спачатку меркавалася выслаць Рэута з краю, потым ішла перапіска пра штраф, але высветлілася, што 200 рублёў штрафу яму па беднасці заплаціць не пад сілу. Урэшце аддалі яго пад нагляд паліцыі, які быў зняты ў 1869 г.

Імя Рэута ёсць у «Справе пра дваранку Камёнка» разам з Тапчэўскім. У пісьме да Легаціча Рэут раскажаў пра сувязі беларусаў, якія жылі ў Пецяярбургу, з Т. Шаўчэнкам.

Дакладна невядомая дата смерці Вікенція Рэута. (Генадзь Кісялёў лічыў, што гэта здарылася не пазней за 1883 г.). Вось такое складанае жыццё пражыў прадстаўнік рамантызму Вікенцій Уладзіслававіч Рэут.

Спадзяюся, што даследчыкі беларускай літаратуры XIX ст. звернуць увагу на белую пляму ў гісторыі – асобу Вікенція Рэута, і мы даведаемся яшчэ нешта цікавае пра яго.

Аляксей
ШАЛАХОЎСКІ,
краснаўца

3 пошты «КТ»

Перамогі нашых чытачоў

Нядаўна ў рэдакцыю завітаў наш сталы падпісчык і аўтар з Маладзечна Барыс Брацук і пачаў шчыра дзякаваць. Аказалася, ён стаў пераможцам традыцыйнага Міжнароднага літаратурнага конкурсу «Свет без вайны і насілля», аргкамітэт якога знаходзіцца ў Польшчы. Наш сябар даслаў свой артыкул «Выпрабаванні жаўнера Кураша» пра салдата, удзельніка Другой сусветнай Сяргея Кураша, надрукаваны ў лютым 2010 года ў нашай газеце, і стаў там адным з пераможцаў. Разам з ім у спаборніцтве бралі ўдзел яшчэ некалькі нашых суайчыннікаў. Напярэдадні Новага года некаторыя з іх падзяліліся сваёй радасцю з чытачамі «КТ».

Напрыканцы 2009 года на інфармацыйнай дошцы ў Маладзечанскай раённай бібліятэцы імя М. Багдановіча пачаўся інфармацыю, што ў 2010 годзе ў Польшчы пройдзе Міжнародны літаратурны конкурс «Свет без вайны і насілля», пераможцы якога будуць названыя ў ліпені. Прайшоў час, і толькі 20 лютага я даслаў свой артыкул у Польшчу. Амаль праз паўгодзе

Барыс Брацук

мне патэле-

фанавалі з Польшчы, і пан Браніслаў Кірх паведаміў, што мая праца спадабалася аргкамітэту і я стаў лаўрэатам літаратурнага конкурсу. Пазней прыйшло запрашэнне наведаць гэтую краіну, але так склалася, што я не трапіў туды.

Я вельмі ўдзячны, што ёсць «Краязнаўчая газета», дзе можна паспрабаваць свае сілы ў даследчыцкай дзейнасці і падзяліцца сваімі знаходкамі, і што ёсць такія людзі, як пан Бронэк, арганізатар конкурсу, у якім кожны можа ўдзельнічаць і... перамагчы. Сярод пераможцаў конкурсу – Ала Кулікова з Салігорска, якая станавілася яго лаўрэатам у 2006 і 2010 гадах.

Барыс БРАЦУК,
г. Маладзечна

Аб конкурсе «Свет без вайны і насілля» я даведаўся ад знаёмага пісьменніка Барыса Брацук. Не вагаючыся доўга даслаў на разгляд журы сваю паэму «Забытый геній» пра вядомага ў XIX стагоддзі навукоўца, урача і музыку Якуба Наркевіча-Ёдку. І

Дзмітрый Вінаградаў

вельмі быў узрушаны, калі пазваніў сябар журы гэтага конкурсу, назваўся Бронэкам Крыгам і павіншаваў мяне з перамогай і прысваеннем звання лаўрэата. А таксама – запрасіў у Польшчу для атрымання ўзнагароды і тыднёвай вандроўкі па краіне. Шкада, што наведзець цудоўную краіну я не змог. Праўда, пан Бронэк запэўніў, што фарфараваю статуэтку лаўрэата я ўсё ж атрымаю. А яшчэ ў 2010 годзе я стаў лаўрэатам Міжнароднага конкурсу «Золотое перо Руси – 2010».

Дзмітрый ВІНАГРАДАЎ,
г. Узда

Для конкурсу я прапанавала пяць сваіх вершаў. З імі і перамагла. Улетку нас запрасілі на падвядзенне вынікаў. Гэта быў незабыўны час. Мы жылі ў невялікім гарадку Сулецін. Я пазнаёмілася з моладдзю з Польшчы, Германіі, Расіі. Для нас аргані-

завалі цікавыя экскурсіі па касцёлах і цэрквах, у парк «Вусце Варты» і музей камянёў, мы былі ў многіх месцах, аддаленых ад гарадоў – і нам надзвычай спадабалася тамтэйшая прырода. Для нас наладзілі адпачынак у мясціне пад назваў «Уражыска», што знаходзіцца сярод лесу на паляне.

Урэшце – дзень падвядзення вынікаў. Сярод тых, хто сабраўся, былі людзі розных узростаў і заняткаў. Самым маладым быў 8-гадовы хлопчык з Расіі. Нас не дзялілі на месцы, усе атрымалі ўзнагароды (шклянныя кубкі), дыпломы, кнігі. Кожны атрымаў узнагароды акурат за тое, чым займаецца: за прозу, вершы, журналісцкія публікацыі. Мы змаглі абмяркоўваць працы адно аднога, дзяліцца ўражанымі, паразмаўляць з арганізатарамі конкурсу і фундатарамі, з прадстаўнікамі сваіх краінаў.

Дні ў Польшчы праляцелі хутка. Але стасункі з Б. Крыгам і ўдзельнікамі сёлетняга конкурсу працягваюцца. І, думаю, яшчэ не раз абавязкова паеду ў тую цудоўную краіну.

Юлія Сабаленка

Юлія
САБАЛЕНКА,
г. Пухавічы

Майстар малой драматычнай формы

3 гагоды 115-годдзя з дня нараджэння Леапольда Родзевіча

Выдатны празаік, паэт, драматург, публіцыст, палітычны і грамадскі дзеяч Леапольд Іванавіч Родзевіч нарадзіўся 12 чэрвеня 1895 г. у фальварку Кур'янаўшчына Вілейскага павета Віленскай губерні (сёння Лагойскі раён Мінскай вобласці) у небагатай шматдзетнай сям'і. У 1909 г. ён скончыў гарадское вучылішча ў Вілейцы, а ў 1910 г. юнак пераехаў у Вільню, дзе працаваў рабочым на цукеркавай фабрыцы «Вікторыя» пісарам пры зямельнай камісіі Сялянскага банка. Там ён пазнаёміўся з многімі дзеячамі беларускага грамадска-культурнага руху, блізка сышоўся са Змітраком Бядулем. У гэты час і сам пачаў друкаваць вершы і невялікія апавяданні паводле народных паданняў і легендаў у газетах «Наша Ніва» і «Беларус» пад рознымі псеўданімамі (Мікула Грымот, Лявон Жыцень і інш.). Неўзабаве далучыўся і да тэатра: удзельнічаў у дзейнасці Беларускага музычна-драматычнага гуртка, разам з братам Чаславам і сястрой Ядвігай выступаў у трупце Ігната Буйніцкага.

У сувязі з акупацыяй Вільні нямецкімі войскамі Леапольд

Іванавіч выехаў на Паўночны Каўказ. Пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. ён быў мабілізаваны ў расійскую армію, а пасля яе распаду накіраваўся ў Мінск, дзе спачатку працаваў пісарам Беларускай вайскавай камісіі, потым – у гарадской бібліятэцы. Пасля вяртання ў Вільню кіраваў Беларускай драматычнай майстроўняй, супрацоўнічаў з газетамі «Беларускія ведамасці», «Беларускі зван». З 1922 г. быў членам Беларускай рэвалюцыйнай арганізацыі (БРА), уваходзіў у склад яе цэнтральнага камітэта. У 1922–1923 гг. пісьменнік быў рэдактарам газеты «Наша будучыня». Некаторы час працаваў сакратаром Гродзенскага акружнага камітэта Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі (КПЗБ). У 1923–1924 гг. вучыўся ў Камуністычным універсітэце нацыянальных меншасцяў Захаду. З 1925 па 1933 г. быў рэдактарам газет «Чырвоны сцяг» і «Бальшавік». Уваходзіў у склад Камісіі па вывучэнні Заходняй Беларусі пры АН БССР.

У 1933 г. Л. Родзевіч арыштаваны па справе так званай Беларускага нацыянальнага цэнтра. Да 1938 г. знаходзіўся

ў Саратаве. У гэтым жа годзе пісьменнік зноў арыштаваўся, і ён бяспследна знік... Дакладная дата і месца смерці яго невядомыя. У 1956 г. быў рэабілітаваны.

У літаратурнай дзейнасці пісьменнік аддаваў перавагу драматычным творам. Ён вядомы як аўтар невялікіх драмаў «Блуднікі» (1912, надрукаваная ў 1960 г.), «Пакрыўджаныя» (1916, надрукаваная ў 1921 г.), вадзівляў «Збянтэжаны Саўка» (1921), «Багаты і бедны» (1922), сцэнічных абразкоў «Калыханка» (1920), «Пасланец», «Досвіткі» і інш. Героі твораў – людзі пераважна цёмныя, забітыя, пакрыўджаныя і інертныя, няздольныя да рашучых дзеянняў. Драматургічная спадчына пісьменніка вызначаецца адной даволі цікавай асаблівасцю: сярод

вышэй названых п'есаў толькі першыя дзве з'яўляюцца ашматактовымі, астатнія – аднаактовыя. Вялікая схільнасць да малой драматычнай формы робіць Леапольда Родзевіча сапраўдным майстрам у гэтым жанры.

Пафасам рэвалюцыйнай барацьбы працягваюць паэтычныя і празаічныя дзейнасць

Л. Родзевіча. Тэмай патрыятычнай ахвярнасці ў барацьбе за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне Айчыны аб'яднаныя яго паэтычныя зборнікі «Беларус» (1922) і «На паняволеных гоняках» (1928, нелегальна выдадзены ў Кракаве). Некаторыя з вершаў паэта сталі народнымі песнямі – «Вайна вайне», «Песня паўстанца», «Я салдат малады», «Гне галіны вецер» (упершыню агублікаваная ў «Нашай Ніве» пад назвай «Салдацкая песня») і інш. У

кнігах апавяданняў «Рэвалюцыйным шляхам» (1928) і «Вогнішча барацьбы» (1930) паказана каланізатарская палітыка польскага ўрада ў Заходняй Беларусі, імкненне беларусаў да ўз'яднання ў адзінай дзяржаве. У публіцыстычных артыкулах, змешчаных у розных выданнях БССР, ён бескампрамісна выступаў супраць сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту заходнебеларускага насельніцтва польскімі ўладамі – «План супакаення крэсаў», «Палітыка ППС прадае інтарэсы працоўных», «Вялікая і звышвялікая Польшча» і інш. У 1930 г. выйшла з друку брашура публіцыста «Заходняя Беларусь – калонія Польшчы».

Творчасць Леапольда Родзевіча – гэта адметная старонка ў гісторыі беларускай літаратуры і публіцыстыкі. У наш час многія творы пісьменніка, асабліва «Збянтэжаны Саўка», з поспехам выконваюцца многімі тэатральнымі калектывамі Беларусі.

Таццяна НАВАРЫЧ,
бібліёграф
Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі

Адзінымі ўспамінамі пра дзяцінства і юнацкія гады вялікага рускага пісьменніка Фёдора Міхайлавіча Дастаеўскага з'яўляюцца мемуары яго малодшага брата – Андрэя Міхайлавіча, грамадзянскага інжынера. Ён пачаў іх пісаць у 1875 г., калі быў яшчэ жывы Фёдар Міхайлавіч, а скончыў 16 ліпеня 1896 г., пасля смерці брата.

Сын Андрэя Міхайлавіча – Андрэй Андрэевіч, вядомы статыстык-географ і вучоны сакратар рускага Геаграфічнага таварыства, так ахарактарызаваў успаміны бацькі: яны «не прэтэндуюць на мастацка-літаратурнае выкладанне, не закранаюць шырокіх палітычных ці грамадскіх пытанняў, а з'яўляюцца простымых няхітрым расповедам». І гэта цалкам справядліва.

Андрэя Міхайлавіча не бянтэжыць думка аб вялікім значэнні брата, адсутнічае нават цень глыбокай пашаны да яго. Яны роўныя як браты, што жывуць у адных і тых жа абставінах, а тым жа асяродку, нібы на адным і тым жа ўзроўні інтарэсаў і разумення – і ў той жа час, унутрана – псіхалагічна, ідэйна – далёкія адзін ад аднаго. Але гэтая «адасобленасць» давала Андрэю Міхайлавічу магчымасць назіраць брата «цалкам аб'ектыўна». Акрамя таго, у мемуарах выявіліся некаторыя ха-

Верш мінскага гімназіста

рактэрныя ўласцівасці аўтара: яго крыштальная шчырасць, праўдзівасць, акуратнасць і дакладнасць. Гэтыя якасці і робяць успаміны А.М. Дастаеўскага асабліва каштоўнымі для выяўлення разнастайных фактычных дадзеных у гісторыка-літаратурных і даследчых працах. Чытаючы ўспаміны А.М. Дастаеўскага, я звярнуў увагу на адзін надзвычай цікавы эпізод з юнацкага жыцця братаў.

«*Не ведаю, – піша Андрэй Міхайлавіч, – праз якія прычыны вестка пра смерць Пушкіна дайшла да нашай сям'і толькі пасля пахавання матулі (27 лютага 1837 г. – В.А.). Напэўна, нашае асабістае гора і знаходжанне ўсёй сям'і пастаянна дома былі прычынай гэтаму. Памятаю, што браты (Міхаіл і Фёдар. – В.А.) ледзь з глузду не з'ехалі, пачуўшы пра гэтую смерць і пра ўсе падрабязнасці яе. Брат Фёдар у размовах са старэйшым братам (Міхаілам. – В.А.) некалькі разоў пайтараў, што калі б у нас не было сямейнай жалобы, дык ён прасіў бы дазволу бацькі насіць жалобу на Пушкіну. Вядо-*

ма, да нас не дайшоў яшчэ тады верш Лермантава "На смерць паэта", але браты не дзе дасталі іншы верш невядомага мне аўтара. Яны так часта прамаўлялі яго, што я запомніў яго:

*Нет поэта, рок свершился,
Опустел родной Парнас!
Пушкин умер, Пушкин скрылся
И навек покинул нас.*

*Север, Север, где твой гений?
Где певец твоих чудес?
Где виновник наслаждений?
Где наш Пушкин? – Он исчез!*

*Да, исчез он – дух могучий,
И земле он изменил!
Он вознёсся выше тучей
Он взлетел туда, где жил!»*

Варта сказаць, што ў той час старэйшаму брату Міхаілу было сямнаццаць, сярэдняму Фёдору шаснаццаць і малодшаму Андрэю – дванаццаць гадоў. Мемуары Андрэя Міхайлавіча выйшлі толькі ў 1930 г. у Ленінградзе асобнай кнігай і, вядома ж, адразу звярнулі

на сябе ўвагу даследчыкаў жыцця і творчасці вялікага рускага пісьменніка.

Доўгі час не ўдавалася літаратуразнаўцам вызначыць імя аўтара прыведзенага Андрэем Міхайлавічам верша «На смерць Пушкіна». Але вось вядомы вучоны і крытык, дарэчы, наш зямляк – ураджэнец мястэчка Манастыршчына Мсціслаўскага павета Магілёўскай губерні Аркадзь Далінін (сапраўднае прозвішча Іскоз. – В.А.) змог усё-такі знайсці аўтара гэтага твора. Ім аказаўся мінскі гімназіст А. Керсноўскі. Гэтае імя і верш Аркадзь Сямёнавіч знайшоў у кнізе «Опыты в русской словесности воспитанников гимназий белорусского учебного округа», выдадзенай у Вільні ў 1839 г. Вучоны прыйшоў да высновы, што А.М. Дастаеўскі цытуе верш не зусім дакладна, а гэта сведчыць пра тое, што Андрэй Міхайлавіч прывёў яго па спісе, які дайшоў да Масквы яшчэ ў 1837 г., за два гады да яго публікацыі.

Што тычыцца мінскага гімназіста А. Керсноўскага, то Аркадзь Сямёнавіч не прывёў пра яго ніякіх біяграфічных звестак: заўчасная смерць літаратуразнаўцы і крытыка перашкодзіла іх адшукаць. Відаць, нам трэба будзе даведацца пра ягоны лёс.

Вячаслаў АФАНАСЬЕУ

Ці многія з сённяшніх беларусаў ведаюць свой радавод, пра сваіх продкаў, якія некалі жылі, працавалі, кахалі? На вялікі жаль, такіх няшмат. Бальшавіцкая ўлада лічыла, што неабавязкова аб гэтым ведаць, у выніку чаго многія з нас ператварыліся ў іванаў, што не памятаюць радства. Але не ва ўсіх удалося вытравіць свядомасць.

вымела хату, вынесла смецце на вуліцу і прыслухалася, на якім падворку забрэша сабака, бо здаўна лічылася, што на Каляды, адкуль раніцай пачуецца сабачы брэх, у тым баку і жыве

пратанцавалі ўвесь вечар. Непрыкметна паміж маладымі ўзнікла каханне. Бацькі Васіля некаторы час не ведалі аб захапленні сына, але ж, як кажуць у народзе, каханне і кашаль не сха-

жонкі Васіль першай справай павёў яе на балет у знакаміты Марыінскі тэатр, які яны потым часта наведвалі.

Надзея Антонаўна не была працаўладкаванай, і маладая сям'я адчува-

працу. Давялося Надзеі Антонаўне бачыць і слухаць Уладзіміра Леніна, калі той выступаў з прамовай на балконе аднаго з пецяярбургскіх будынкаў.

У смутны рэвалюцыйны час 1917 года высокі армейскі чын, у якога служыў Васіль Іванавіч Папраўка, прапанаваў яму і яго сям'і выехаць у Фінляндыю. Але Васіль Іванавіч адмовіўся, сказаўшы: «*Нікуды не паеду, тут мая зямля, мая Радзіма*». І ў хуткім часе сям'я Папраўкаў вяртаецца на сваю зямлю, у Койданава. Праўду людзі кажуць: «*Чым у чужым краі віно піць, лепей з Нёмана вадзіцу*».

На радзіме Васіль Іванавіч доўгі час працаваў у Койданаўскім судзе народным засядацелем, а ў 1930-х гадах – бухгалтарам у Мінску, у ДOME Урада. Надзея Антонаўна некаторы час працавала на першай ў Беларусі Койданаўскай МТС. У 1936-м Васіль Іванавіч па даносе быў арыштаваны, адбыў катаргу на Поўначы Расіі і вярнуўся дамоў толькі пасля заканчэння вайны. Рэабілітаваны. У гады адсутнасці мужа да Надзеі Антонаўны часта заглядвалі жаніхі, але яна ўсім ім адмаўляла, бо верыла, што вернецца яе любы Васіль. Так і атрымалася: выжыў ён у нечалавечых умовах, вярнуўся ў сваю сям'ю.

Памёр Васіль Іванавіч у 1961 годзе, а Надзея Антонаўна – у 1987-м, пражыўшы 92 гады.

Вось такая рамантичная, крыху драматычная гісторыя жыццявага шляху двух жыхароў Дзяржынска-Койданава, гісторыя, у якой ёсць чаму павучыцца сучаснай моладзі, гісторыя сапраўднага кахання і вернасці.

Лявон ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск

Рамантичная гісторыя

У Дзяржынску жыве цудоўная жанчына – мастак, педагог, кераміст Наталля Ермаловіч, якая выхавала шмат таленавітых людзей. У яе захоўваецца шмат фотаздымкаў продкаў 100-гадовай даўніны, яна ведае шмат гісторыяў, звязаных з жыццём сваіх даўніх родзічаў. Свае веды і пашану да памяці яна перадае сынам, якія выраслі сапраўднымі грамадзянамі, свядомымі беларусамі.

Як вядома, гісторыя краіны складаецца з гісторыі асобных сем'яў, і ў лёсе кожнай сям'і, як у кропельцы вады, адлюстроўваецца лёс цэлай краіны. Рамантичная гісторыя кахання, пакручастыя жыццёвыя сцежкі-пуцявіны двух сэрцаў – дзеда і бабулі Наталлі Мікалаеўны – маглі б стаць сюжэтам захапляльнай аповесці ці нават рамана. Але аб усім па парадку.

Некалі ў мястэчку Койданава, на вуліцы Загуменнай (зараз вуліца Фурманава), жыла вельмі замужняя сям'я Паправак, у якой быў прыгожы, адукаваны сын Васіль. А недалёка, на гэтай жа вуліцы, у жанчыны-ўдавы гадалася адзіная дачушка – прыгажуня Надзея. Неяк на Каляды Надзея вырашыла вызначыць свайго суджанага. Яна чыста

будучы муж дзяўчыны. Сабачы брэх пачуўся з двара багацеяў Паправак. Дзяўчынка вярнулася ў хату і паведаміла

ваеш. Даведаўшыся, яны забаранілі сыну сустракацца з Надзеяй, але Васіль сказаў, што кахае Надзю і ажэніцца толькі з ёю. Бацькі выгналі яго, і ён перабраўся жыць да свайго каханага, у бядняцкую хату.

Нягледзячы на ўсе перашкоды маладыя ў лютым 1914 года абвянчаліся ў Койданаўскай царкве. На гэтай урачыстай цырымоніі прысутнічала толькі маці маладой. Пад час вячання да маладых падышла і маці Васіля, яна дала маладым грошы і сказала, што гэта ім на дамавіны. На жаль, чарадзеяства яе набыло сілу: у Васіля і Надзеі нарадзілася восем дзяцей, і ўсе яны памерлі, за выключэннем дачкі Іраіды – маці Наталлі Ермаловіч.

Пачалася Першая сусветная вайна. Васіля мабілізавалі. А паколькі ён быў адукаваны і меў прыгожы почырк – яго прызначылі палкавым пісарам у Пецяярбургу.

Праз некаторы час ён выклікаў да сябе і жонку Надзею. Прыхапіўшы свой пасаг – швейную машынку «Зінгер», Надзея адправілася ў сталіцу. Трэба адзначыць, што яна была вельмі добрай швачкай: батрачачы ў заможных людзей Койданава, галоўным чынам, у яўрэяў, яна навучылася добра шыць і выдатна засвоіла яўрэйскую мову. Па прыбыцці

С.-Пецяярбург (1916 г.)

маці гэтую навіну. «Кінь глупства, дачура, – кажа маці. – Яны ж багатыя, а мы хто? Галадранцы». Неўзабаве вярнуўся з Амерыкі Папраўкаў

Рамантичная гісторыя кахання, пакручастыя жыццёвыя сцежкі-пуцявіны двух сэрцаў – дзеда і бабулі Наталлі Мікалаеўны – маглі б стаць сюжэтам захапляльнай аповесці ці нават рамана

сын Васіль, які за акіянам засвойваў прафесію эканаміста-бухгалтара. Аднойчы Надзея пайшла на вечарынку, дзе быў і Васіль. Граў гармонік, малады хлопец прыкмеціў прыгажуню-дзяўчыну, запрасіў яе на танец, і яны ў пары

Так ці інакш, дзякуючы пратэкцыі цара нашая зямлячка атрымала добра аплочваемую працу

ла нястачу. Неяк у пошуках працы яна апынулася на швейнай фабрыцы, якая належала царыцы і дзе шылі адзенне для асобаў царскага двара. Яна зайшла ў цэх і сціпла прытулілася да калоны. У гэты час туды наведваўся і цар Мікалай II. Ён прыкмеціў жанчыну і запытаўся, хто яна і што ёй тут трэба. Даведаўшыся аб мэце яе пры-

Васіль Іванавіч адмовіўся, сказаўшы: «*Нікуды не паеду, тут мая зямля, мая Радзіма*»

Дзяржынск (1930-я гады)

ходу, цар загадаў прыняць Надзею Антонаўну на працу. Магчыма, у станоўчым вырашэнні пытання адыграла ролю тое, што жанчына была прыгожай і спадабалася цару, а, магчыма, у яго вялікасці быў добры настрой. Так ці інакш, дзякуючы пратэкцыі цара нашая зямлячка атрымала добра аплочваемую

Устракатасці сучаснага беларускага кніжнага рынку я ўсё ж не змог абмінуць увагай тры адметныя выданні ды бязмерна шчаслівы гэтым: магутная гістарычная эпопея Васіля Якавенкі «Пакутны век», пераканаўчае, хоць і парадасальнае навуковае даследаванне Здзіслава Сіцькі «Утроп літвы» і паэтычны томік Міхася Скоблы «Акно для матылькоў». Што да апошняй кнігі, дык паэзію заўжды шанавалі ўвагаю менш за які-небудзь дэтэктыў ці фантастыку, але факт: Скобла здольны ўзрушыць вас мацней і, галоўнае, глыбей за нейкага Чэйза або Кларка, не кажучы пра Данцову.

Міхася Скоблы я памятаю яшчэ з канца 1980-х, калі мы пазнаёміліся ў таварыстве маладых літаратараў «Тутэйшыя». Там былі такія магутныя постаці, як Анатолю Сыс, Сяржук Сокалаў-Воюш, Андрэй Федарэнка, Аксана Данільчык, Сяргей Вераціла, а Скобла не губляўся і на гэтым фоне. Ужо тады ягоны дэбютны зборнік «Вечны Зніч» (1990) разышоўся накладам салідных класікаў – 23 тысячы асобнікаў, дый пры тым заставаўся ў ліку гандлёвых дэфіцытаў. А песняй на ягоны верш «У музеі» мінскі гурт «Тутэйшыя хлопцы» прабіў нават мастацкую раду ўсесаюзнай фірмы гуказапісу «Мелодія» ў Маскве (яна выйшла масавым тыражом у двойным вінілавым альбоме «Хіт-парад радыёстанцыі Беларуская маладзёжная»).

І ўсё ж, як аднаму з найбольш прыкметных, Скоблы найбольш даставалася і на ўзаемных абмеркаваннях твораў на сходках «Тутэйшых». Памятаю, неяк ён чытаў свой дзіўны, як здавалася маладзейшым, верш «Камяні». Маўляў, тут нацыя вымірае, а ты нейкімі камянямі заняўся. І насамрэч жа быў вірлівы час нацыянальнага адраджэння, калі пра неабходнасць вяртання да роднай мовы загаварыў нават камсамол. І хоць далей гаварылі ў апошніх не пайшло, затое Скобла апынуўся рэальным рыцарам адраджэння ў сваіх парадасальных рыфмах пра камяні. Там камяні пасоўваюцца дадому, а людзі, вечна бачачы толькі свае выгоды, скарыстоўваюць усё на свой капры і потым...

*Людзі перамаглі,
Толькі ніколі, ніколі
Па вязнях сваёй зямлі
Ім не прыйсці да волі.*

І не прыйшлі ж! Хоць тады і я не надта кеміў праблему выкарыстання камяняў, скажам, дзеля будаўніцтва брукаванак, але сёння, калі ўсё больш прыходзіць усведамленне нават сябе часткай прыроды, разу-

мееш, як балюча, калі цябе дзяўбуць на часткі ды выкладваюць на брук. Дзякаваць богу, цяпер гэта разумее і маладняк, калі прыгадаць песню «Разрываючы» гурта «Мутнаевока»: «*Мы забіваем тое, што нараджаем, кудысьці нясемся, але не паспяваем*». Вось вам і сувязь пакаленняў у беларус-

*Бы каласок апошні,
Згублена песня матчына
Разам з сярпом на пожны.*

Ну хіба скажаш мацней пра глыбіню стратаў беларускага народа за той крыважэрны, пакутны XX век, і пра народ, адкуль выйшаў геній сусветнай касманаўтыкі Барыс Кіт, капсула з

пра балотны агонь. Раней я не ведаў, што торф можа гараць глыбока пад паверхняй зямлі, колькі вады туды ні залівай. Дык вось з балотным агнём Скобла параўноўвае беларускую літаратуру, якая настойліва гарыць у самых неспрыяльных умовах, і яе ніколі не затушыш, пакуль гарачае полымя не вып-

кая паэзія. І гэта той рэдкі для нацыі выпадак, калі захапляюць і зусім не палітызаваныя тэксты, хоць Крушыну якраз нярэдка папракалі нават эміграцыйныя крытыкі за нібыта адарванасць ад жыцця. І вось, нарэшце, М. Скобла сцвярджае: «*Дынамічная, экспрэсіўная "Кантата самотных"*» засведчыла, што ў руках майстра і пяшчотная скрыпка можа падмяніць баявую сурму, каб клікаць на змаганне».

Ціхі геній Міхася Скоблы

кай паэзіі, хоць у мітуслівай пагоні за дабрабытам мы залішне засяроджваемся на асабістай утульнасці, эканомячы на сілкананні духу: паэт не надта заклапочаны рок-хітамі, музыку не надта цікавіць высокая паэзія. А ўсё ж адна з нацыянальнага духу яшчэ трымаецца!

М. Скобла з скобляй

Фота Сяргея ПАНІЗЬНІКА

Можна, і я не надта сачу за навінкамі паэтычных выданняў. Першыя маленькія кніжыцы Скоблы ў мяне былі пад уплывам паведаў 1990-х, таму не адразу заўважыў гэты збор лепшага і новага, але зграбны томік у цвёрдай вокладцы з матавым ламінатам час ад часу вытыркаўся на мой млявы позірк у кнігарні; і вось неяк рука пацягнулася разгарнуць яе, каб спраўдзіць, ці насамрэч быў чагосьці варты «адзін з наймаднейшых паэтаў плеяды ТУТЭЙШЫХ». Адрозніваў 14-я старонка выразна паказала, што дараўнацца да Скоблы мог толькі вялікі Анатоль Сыс, але яго ўжо няма з намі. Бодасканаласць формы ў Скоблы падмацоўваецца невымернай глыбінёю вобразаў:

*Быццам драбнютка
мачына,*

і імем якога замураваная ў камяніцы Капітолія, які даў свету першы дэмакратычны звод законаў Статут ВКЛ, з якога бяруць вытокі славы дынастычныя роды Еўропы? А тут раптам «кнігі Скарыны, Буднага, крыж Еўфрасінні Полацкай – страчана, знікла, згублена», ды нават «згублена песня матчына разам з сярпом на пожны». І мімаволі задаеш сабе пытанне: а што ж заўтра губляць будзем, раз пайшла такая калатнеча?

Літаратуразнаўца і журналіст М. Скобла, праўда, палочае пэўных радыёслухачоў сваёю грунтоўнай заглыбленасцю, але ў паэзіі акурат заглыбленасць робіць верш гранічна працінальным, а таму прывабным. І працінае ён не толькі сацыяльнымі тэмамі, але нават лірыкай каханьня: і ў вершах да былой жонкі – артысткі Наталлі Матыліцкай, і ў прысвячэннях іншым славутым асобам. Ды нават у павазе да тых былых адчуваецца прыродная глыбіня пачуццяў Міхася.

Значную частку гэтай кнігі склалі пераклады Скоблы. Ён здолеў не толькі перадаць магутнасць талента Адама Міцкевіча, Антанаса Енінаса, Юзафа Шымана, але і захаваць свой адметны характар. Нават у перакладах кранальных жаночых рыфмаў украінкі Ліны Кастэнкі.

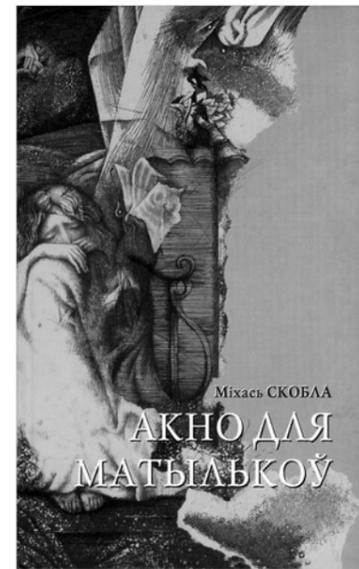
Кніга «Акно для матылькоў», дарэчы, мае і падзаглавак – «Паэзія і проза». Згадзіцеся, звычайна бывае наадварот: прэзак нярэдка дадае да збору сваіх апавяданняў і раманаў блачок пэўных рыфмаваных практыкаванняў. Каб да паэзіі даклеяваліся літаратуразнаўчыя эсэ, прызнацца, я не сустракаў. А ў Міхася Скоблы ў кнізе старонак 100 аддадзена пад літаратуразнаўчы раздзел «Балотны агонь», які я чытаў акурат у спякотнае лета 2010 года, калі тэлебачанне загаварыла

вещца вонкі, каб апякаць грахі людскія, каб саграваць іх душы.

Адчуваецца, колькі паэзіі ў Скоблавым літаратуразнаўстве! Ён піша і пра агульныя пісьменніцкія праблемы, і пра канкрэтныя дзеячы культуры, з якімі сустракаўся і нават сябраваў: тут не проста такія выбітныя асобы, як Ніна Мажуха, Анатолий Вялюгін, Алег Лойка, Юрка Голуб, Зніч (Алег Бембель), але і сапраўдныя класікі Янка Брыль, Пімен Панчанка, Рыгор Барадулін. У Скоблы зусім не банальнае сяброўскае словаблуддзе, а пераканаўчы эмацыйны зрэз з так званых багемнага жыцця, дзе перажываюцца і побытавыя праблемы, і сацыяльныя закалоты, а часам і нервовы катарсіс паразумення з грамадствам.

Дзіўная рэч, але найбольш узрушлівымі для чытача сталіся расповеды Скоблы пра Анатоля Сыса ды Іну Снарскую. І хоць Сыс тут кожны сабака ведае, а пра Снарскую я толькі чуў нешта, але Скобла здолеў зацікавіць новым арыенцірам на літаратурнай ніве: раз пра Снарскую можна гэтак магутна напісаць, дык пэўна ж і пачытаць яе варта. Ну а пра Сыса аўтар здолеў напісаць увогуле геніяльную рэч, дзе няма ні знаёмага многім паласкання бруднай бялізны, ні сябручкоўскай курынай слепаты. Проста намалёваная рэальна магутная постаць нашага вялікага сучасніка, страта якога яшчэ ў многіх душах выклікае пакутлівы спазм болю.

Неяк асобна вылучылася тут эсэ «Палоннік бога Апалона» пра беларускага паэта чыстае красы з-за акіянскіх далаглядаў Рыгора Крушыну. Яно ў гэтай кнізе самае вялікае, але чытаецца наўзор сапраўднага дэтэктыва. Пасля яго Р. Крушыну ў мяне язык не павярнуўся назваць проста «прадстаўніком эмігранцкай літаратуры», бо адчуў, што гэта вялі-

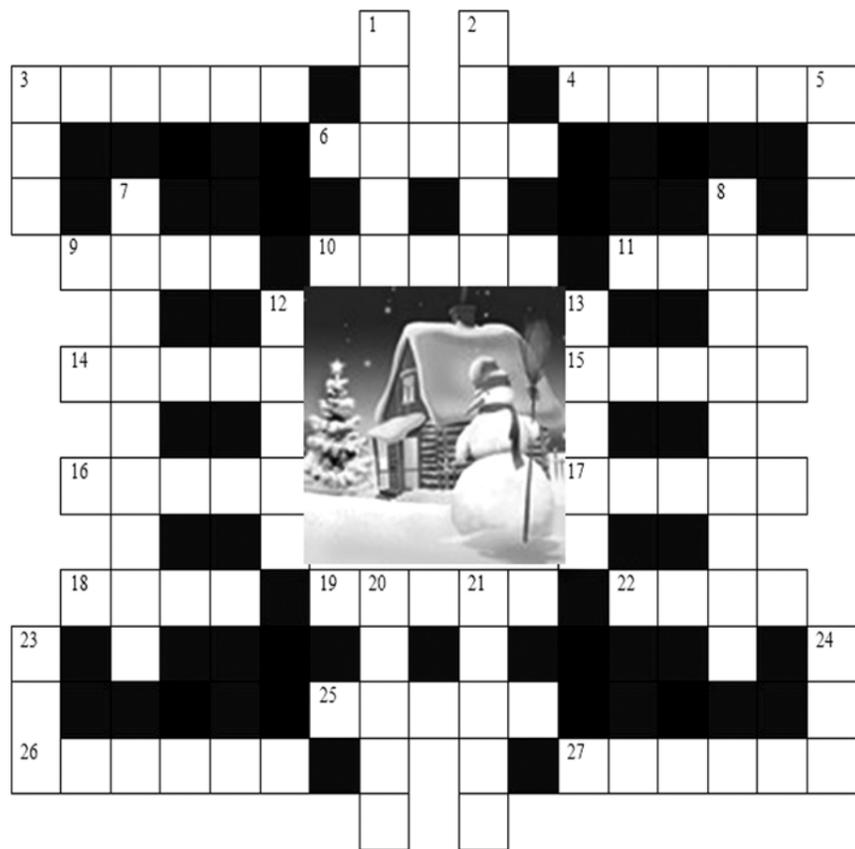
Кніга «Акно для матылькоў» лішні раз пераконвае: хто не лянуецца пераграбаць чужое золата, дык у таго і рукі залатыя застаюцца. Мне не ўдалося адшукаць у гэтым томе ніякага літаратурнага шалупіння, бо ў Скоблы нават неўпадабаныя мной белыя вершы маюць рэальна высокапаэтычнае гучанне. Ён бярэ глыбокімі вобразамі, трапнымі метафарамі, свежымі эпітэтамі, а найперш – гранічна дакладнымі рыфмамі. А тое, што кнігу пусціла ў свет выдавецтва «Pro Christo», зусім не зрабіла яе нейкім прадуктам выключна для «рэлігійна-заключных», бо ў Скоблы ўсведамленне язычніцкіх каранёў беларускай культуры зусім не прырэчыць хрысціянству: «*Аж да відна Вадалівы і Панны знічкамі звяклі гульце між сабой*», «*Голас плыве над ракой непачуты: – Вернемся, любы, у сонечны лес, дзе перагукваўся смех Пераплута з рэхам, што пасвіў зычлівы Вялес*».

На завяршэнне расшыфрую для цікаўных сам вобраз назвы гэтай кнігі. Рэч у тым, што на адной з літаратурных імпрэзаў Міхася падпісаў мне сімвалічны аўтограф: «*Вітаўту Мартыненку – хай у твае вокны як мага часцей залятаюць матылі радасці і натхнення*», а ў кнізе ёсць расповед пра матылёў над магілай Янкі Брыля, якія нібыта падкрэслівалі жывы вобраз вакна на той свет.

**Вітаўт
МАРТЫНЕНКА**

Снег на куццю – грыбы на лета

ла (прык.). Свята Варвары адзначалася 17 снежня. **7.** ..., ці Грамніцы, Зімабор. Вялікае свята, прыпадае на 15 лютага. Як на ... рана ўзыходзіць сонца, то будзе ранні лён (прыкм.). **8.** ..., ці хрышчэнне. Вялікае свята асвячэння вады, якое адзначаецца 19 студзеня. Трашчы не трашчы – ужо прыйшлі Вадахрышчы (прык.). **12.** ... – Веснаўказальнік. Адзначалася свята 1 лютага. Лічылася: якое надвор'е 1 лютага, тое будзе і ўвесь месяц. **13.** Памінальніца Дзень гэтай святой, заступніцы ад пажару і ахоўніцы свойскай жывёлы, адзначаўся беларусамі-католікамі 5 лютага, праваслаўнымі беларусамі – 18 лютага. **20.** Так на Беларусі называлі калядоўчыкаў і валачобнікаў. **21.** ...-перазімнік. Святы, ахоўнік свойскай жывёлы.

Уздоўж

3. ... Цёплы. Свята, якое адзначалася 12 лютага. Калі на ... Цёплага сонца ў кругах – чакай багатага ўраджаю (прыкм.). **4.** Персанаж беларускага фальклору, апякун коней. Яго дзень адзначаецца беларусамі-католікамі 26 снежня, праваслаўнымі – 9 студзеня. У гэты дзень «праз срэбра» паілі коней. **6.** «Снег на куццю – ... на лета, // Такая матчына прымета». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». **9.** Прадмет мэблі. Пад час куцці адбываліся варожбы, звязаныя са ... **10.** Таццянін Свята студэнтаў, адзначаецца 25 студзеня. Калі на Таццяну снег – будзе дажджлівае лета (прыкм.). **11.** Евангеліст, апостал. Яго дзень святкуецца 31 снежня, у католікаў у гэты дзень Сільвестр, Багатая куцця. **14.** Нячысік. У доўгія зімнія вечары яны, згодна з павер'ямі, з'яўляюцца гуртам да людзей і пачынаюць мітусіцца, заляцацца. **15.** Шануемае беларусамі пладовае дрэва: лічылася, што на ім сядзіць Божая Маці, калі

сыходзіць на зямлю. **16.** Элемент пераапанання, які найбольш шырока выкарыстоўваўся пад час Калядаў. **17.** Абагатвораная жывёла, расліна, з'ява прыроды, прадмет. **18.** ... перад Калядамі – будзе добрае лета (прыкм.). **19.** Свята, якое католікамі адзначалася 1 лютага, а праваслаўнымі – 11 лютага. На святога ... зіма багата (прык.). **22.** ... на 8 студзеня – добры ўраджай проса, пахмурна – недарод (прыкм.). **25.** Буйная рыба. **26.** Зімовая ... – запамога (прыкм.). **27.** Свята, якое прыпадае на 5 снежня. «Прыйдзе ... хмуры, раскапае гуры» (прык.).

Упоперак

1. Хавай нос у Апанасаў ... (прык.). Апанас – гусінае свята, якое адзначалася 31 студзеня. **2.** Вяпрук ці У міфалогіі лічыўся сімвалам урадлівасці і баявой магутнасці. **3.** Адна з беларускіх народных назваў сузор'я Вялікай Мядзведзіцы. **5.** Варвара ... уварва-

Дзень яго адзначаўся 30 студзеня. У народзе казалі: «Не вер цяплю на ... – мороз будзе». **23.** Калі на Новы ... неба зорнае – чакай добрага ўраджаю, будзе багата ягад (прыкм.). **24.** Не пераскочышы, не кажы ... (прык.).

Склаў **Лявон ЦЕЛЕШ,**
г. Дзяржынск

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 48 за 2010 г.

Уздоўж: **7.** Наталля. **8.** Агінскі. **9.** Вечар. **10.** Таўры. **11.** Алесь. **14.** Вясной. **15.** Мастак. **16.** Варлен. **18.** Дняпро. **23.** Дзікае. **25.** Штыль. **26.** Сівая. **27.** Планета. **28.** Хрыстос.
Упоперак: **1.** Чазенія. **2.** Замак. **3.** Нядзеля. **4.** Каласы. **5.** Янтар. **6.** Скарына. **12.** Човен. **13.** Ганна. **17.** Анатоль. **19.** Рагачоў. **20.** Ліхтар. **21.** Кажухі. **22.** Алена. **24.** Мінск.

Родная мова

Мова продкаў маіх –
Беларуская мова.
Праслаўляю цябе,
Захапляюся словам.

Лёс цяжкі напаткаў
Цябе, родная мова, –
У часіны ліхія
Забаронена слова.

Горкі шлях ты прайшла,
Не губляла надзеі.
Свой адбітак паклалі
Ліхалецця падзеі.

Ты мужнела, расла
З кожным крокам да волі.
І абрала сцяжыну
Да лепшае долі.

Мілагучная, светлая,
Як сіль азёр празрыстая.

Мова беларуская –
Думка твая чыстая.

Квітней і ззяй ты ў вяках,
Ва ўжыванні будзь не вузкаю.
І загучы ва ўсіх краях,
Слова беларускае.

Сваю родную мову люблю,
Ёй па-праве магу ганарыцца.
Мілагучней яе не знайсці,
Таямніцам яе не згубіцца.

Шануй жа, моладзь,
Мову сваю родную
І праслаўляй краіну –
Беларусь свабодную.

Вераніка ХЛУД,
навучэнка Баранавіцкага
эканоміка-юрыдычнага
каледжа

Ігар Пракаповіч

Назвы нашых вёсак

(Працяг. Пачатак у №№ 30–35, 39–47)

Пуццідзішкі – вёска за 19 км на захад ад Паставаў, за 5 км на паўночны захад ад Камаяў на ўсходнім беразе возера В. Сурвілішскае. Назва, верагодна, паходзіць ад імя *Пуцька (Пуцята)*, утворанага ад вызначэння «путны» – «дзежавы, талковы чалавек; майстар».

Пушкары – вёска за 14 км на паўночны ўсход ад Паставаў на паўночным беразе возера Бярозаўка. Вядомая з 1873 года як уладанне Тызенгаўзаў у Пастаўскай воласці Дзісенскага павета Віленскай губерні. Назва ўтварылася ад мянушкі першапачаткова. Верагодна, ён атрымаў яе пасля службы ў войску: «пушкар» – чалавек, нейкім чынам звязаны з гарматамі; артылерыст.

Пушча – вёска за 26 км на захад ад Паставаў, за 7 км на ўсход ад Лынтупаў. Назва паходзіць ад славянскага «пушча» – «густы лес, лясны гушчар».

Пятрагі – вёска за 11 км на паўночны ўсход ад Паставаў. Вядомая з 1718 года як сяло. Назва патранімічная, паходзіць ад кананічнага хрысціянскага імя «Пётр» – «камень, скала» (лац.). Асновай магло быць як беларускае «Пятро», так і літоўскае «Пятрас».

Пятровічы (1) – вёска за 35 км на ўсход ад Паставаў, за 2 км ад вёскі Дуцілавічы каля ракі Заражанкі. Назва паходзіць ад прозвішча Пятровіч, якое ўтварылася ад кананічнага хрысціянскага імя «Пётр», што ў лацінскай мове азначае «камень, скала». У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы, утвораныя ад імя Пётр: Пятровіч, Пятроў, Пятроўскі, Пятраніс, Петрачэнка, Петрусевіч, Петрушкевіч, Пятрушын, Петракоў.

Пятровічы (2) – вёска за 33 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 19 км на поўнач ад Варапаева на беразе ракі Дзісны. У 1873 годзе знаходзілася ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, належала Тызенгаўзам. Тлумачэнне назвы гл. *Пятровічы (1)*.

Пятровічы (3) – вёска за 37 км на ўсход ад Паставаў, за 11 км на ўсход ад Дуцілавічаў. Тлумачэнне назвы гл. *Пятровічы (1)*.

Пятровічы (4) – вёска за 23 км на захад ад Паставаў, за 8,5 км на паўночны захад ад Камаяў. Тлумачэнне назвы гл. *Пятровічы (1)*.

Пятроўшчына – вёска за 12 км на поўдзень ад Паставаў на беразе ракі Мядзелкі. Вядомая з пачатку ХХ стагоддзя ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва патранімічная, паходзіць ад кананічнага хрысціянскага імя «Пётр» – «камень, скала» (лац.). Фармант «-шчына» сведчыць пра тое, што назва спачатку адносілася да пэўнай мясцовасці, урочышча.

Пятруці – вёска за 51 км на захад ад Паставаў, за 7 км на паўночны ўсход ад Лынтупаў. Вядомая з 1873 года ў Лынтупскай воласці Свянцянскага павета як вёска Пятруці 1-я (уладальнік Тышкевіч) і Пятруці 2-я (уладальнік Здзяхоўскі). Назва патранімічная, паходзіць ад кананічнага хрысціянскага імя «Пётр» – «камень, скала» (лац.). Асновай магло быць як беларускае «Пятро», так і літоўскае «Пятрас».

(Працяг будзе)

Калекцыянерам, і не толькі

Паляўнічы сезон

Беларуская пошта выпусціла серыю з трох марак – № 854, 855 і 856, – на якой адлюстраваныя паляўнічыя сабакі. На першай – рускі паляўнічы спаніель, на другой – ірландскі сетар, на трэцяй – руска-еўрапейская лайка.

Мастак мініяцюраў Аляксандр Міцянін, памер 26x37 мм, наклад – па 80 тысячаў асобнікаў. Друкаваліся ў аркушах па 8 марак і 1 купон, на якіх змешчаныя выявы шчанюкоў адпаведнай пароды. Друкаваліся

маркі і ў малым аркушы па 2 серыі (6 марак) і 3 купоны (сабакі на паляванні).

У дзень выхаду ў абарачэнне на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (мастак А. Міцянін).

Да выпуску таксама падрыхтаваныя паштоўкі для картмаксімумаў.

Унікальнаму помніку беларускага дойлідства XVI–XX стагоддзяў – Мірскаму замку –

беларуская пошта прысвяціла блок № 79 з маркай № 861. Ініцыятарам яго пабудовы стаў беларускі магнат Юрый Ільініч. Цягам некалькіх стагоддзяў ён быў магнацкай рэзідэнцыяй. Апошнімі ўладарамі (да 1939 года) былі князі Святаполк-Мірскія. Потым замак перайшоў у дзяржаўную маёмасць, а з 1987 года – філіял Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь. У 2000 годзе ўнесены ў Спіс помнікаў сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны ЮНЕСКА.

Намаляваў блок Іван Лукін, яго памер 120x82 мм, маркі – 52x37 мм, наклад 15 тысячаў асобнікаў. Пры вырабе блока ўжытыя тэхналогіі MetalFX, тэрмічнае цясненне металізаванай фольгай срэбнага колеру і кангрэўнае цясненне (падаецца рэльефная выява замка).

У дзень выхаду ў аддзяленні паштовай сувязі г.п. Мір праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (мастак І. Лукін).

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялу рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтру «Марка» РУП «Белпошта»

Помнік на блоку

Унікальнаму помніку беларускага дойлідства XVI–XX стагоддзяў – Мірскаму замку –

МІРСКІ ЗАМАК

Мірскі замак – унікальны помнік беларускага дойлідства XVI–XX стст. Ініцыятарам будаўніцтва ў 1520-я гг. стаў беларускі магнат Юрый Іванавіч Ільініч.

Адзін з лепшых прыкладаў беларускай фартыфікацыі XVI ст., замак на працягу стагоддзяў быў магнацкай рэзідэнцыяй. З 1569 па 1828 г. ён належаў князям Радзівілам, па 1891 г. – князям Вітгенштайнам і іх нашчадкам. Апошнімі ўладальнікамі замка былі князі Святаполк-Мірскія (па 1939 г.), пасля чаго замак перайшоў у дзяржаўную ўласнасць. З 1987 г. – філіял Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

У 2000 г. Мірскі замак унесены ў Спіс помнікаў сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны ЮНЕСКА.

Студзень

Дзяржаўнае выдавецтва БССР (1921), з 1963 г. выдавецтва «Беларусь» – 90 гадоў з часу заснавання.

1 – Карскі Яўхім Фёдаравіч (1861, в. Лапа Гродзенскага р-на – 1931), філолаг-славист, заснавальнік беларускага навуковага мовазнаўства і літаратуразнаўства, этнограф, фалькларыст, палеограф, педагог – 150 гадоў з дня нараджэння.

1 – Кудравец Анатоля Паўлавіч (1936, в. Акаліца Клічаўскага р-на), беларускі празаік, публіцыст, перакладчык – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Зарэмба Міхась (Міхаіл Мікалаевіч; 1941, в. Знаменка Лагойскага р-на – 2002), беларускі празаік – 70 гадоў з дня нараджэння.

3 – Слонім, г. (1531) – 480 гадоў з часу атрымання магдэбургскага права.

4 – Слонім, г. (1591) – 420 гадоў з часу атрымання герба.

4 – Траўгут Рамуальд Людвікавіч (1826, в. Шастакова Камянецкага р-на – 1864), адзін з кіраўнікоў паўстання 1863–1864 гг. – 185 гадоў з дня нараджэння.

4 – Крамко Іван (1931, в. Беражна Карэліцкага р-на), беларускі мовазнаўца – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – Гаранская Таццяна Георгіеўна (1951), беларускі мастацтвазнаўца – 60 гадоў з дня нараджэння.

8 – Дудзіцкі (сапр. Гуцька) Уладзімір Ермалаевіч (1911, в. Дудзічы Пухавіцкага р-на – ?), беларускі паэт, празаік, перакладчык, публіцыст, грамадска-палітычны і культурны дзеяч. Жыў у ЗША, Венесуэле – 100 гадоў з дня нараджэння.

8 – Каханойскі Генадзь Аляксандравіч (1936, в. Дамашы Маладзечанскага р-на), беларускі гісторык, літаратуразнаўца, краязнаўца, фалькларыст – 75 гадоў з дня нараджэння.

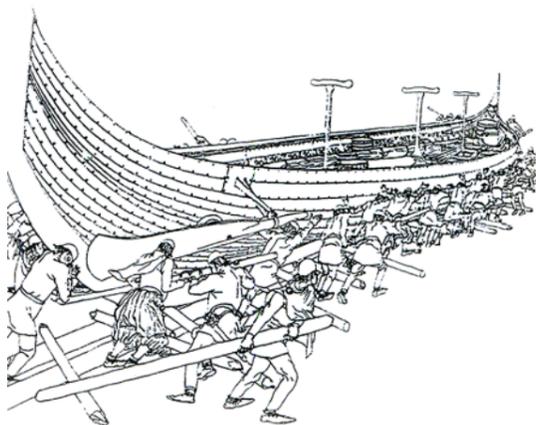
Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

ЛАВА – даўні від народнай мэблі. Масіўная доўгая шырокая дошка (аполак), замацаваная на калодках ці ножках. У хаце звычайна былі 2 нерухомыя лавы ўздоўж сценаў, якія сыходзіліся на покуці. Калі сцены тынкаваліся, бяліліся, то лава магла мець спінку з адной дошкі ці наборную, часам упрыгожвалася разьбою. З канца XIX ст. саступіла месца рухомай мэблі (канапам, крэслам, табурэткам і інш.), а часта ўжывалася поруч з імі. У наш час амаль выйшла з ужытку.

ЛАВА – 1) назва звяна плыта ў басейне Заходняй Дзвіны. 2–4 лавы злучаліся ў плыт – гонак (ганок); 2) назва плыта на Бярэзінскай воднай сістэме. Даўжыня 40–60 м, складаўся з 5 глейнаў (звёнаў плыта).

ЛАДДЗЯ – старажытнае рачное і марское судна ўсходніх славянаў. Шырока бытавала на тэрыторыі Беларусі. На лад-

Перамяшчэнне ладдзі волакам

дзях хадзілі па Дняпры ў Візантыю яшчэ ў VII–X стст., на іх перавозілі грузы па «шляху з варагаў у грэкі». Караваны іх спускаліся па Дзясне, Прыпяці, Дняпры ў Кіеў. Паводле сведчання Канстанціна Багранароднага, каркасы выраблялі на верхнім Дняпры і сплаўлялі да Кіева, дзе іх абсталёўвалі вёсламі і ветразямі. Для плавання па Чорным моры ў вусці Дняпра ладдзі дадаткова абсталёўваліся, забяспечваліся прадуктамі харчавання і зброяй. Вялікая ладдзя змяшчала 40–60 і нават 100 чалавек. Канструкцыяна ўяўляла сабою аднадрэвы човен, найчасцей – з дашчанымі набоямі па баках для павелічэння паметраў. З XII ст. яна мела палубу. Кіравалася рулявымі вёсламі на карме і носе, рухалася з дапамогай грабных вёслаў і ветразя. Грабцы на ладдзі называ-

ліся ладзейшчыкамі, ладзейніцамі. Тэрмін «ладдзя» выйшаў з ужытку ў XIV ст. у сувязі са з'яўленнем тэрміна «судна».

ЛАЗАВІК – вулей, плецены з суцэльных неакораных дубцоў лазы. Сценкі з абодвух бакоў абмазвалі глінай, перапанай з сухім арганічным угнаеннем і заціралі сумессю з гліны і рачнога глею (што засцерагала вулей ад дажджу і вільгаці). Тэхналогія ўтрымання пчолаў у лазавіку і догляд за імі тыя ж, што і ў калодах. Выкарыстоўваліся галоўным чынам для часовага ўтрымання пчолаў (раёў).

Лазавік